

ІСТОРІЯ ВИВЧЕННЯ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ В РІЗНІ ПРОМІЖКИ ЧАСУ (XVI–XX ст.)

О. Козинець, Є. Лундіна

*Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова,
м. Київ, Україна*

*Бердянський державний педагогічний університет,
м. Бердянськ, Україна*

ol.kozynets@gmail.com, evgeniyalyndina.bgpu@gmail.com

Анотація. У статті йде мова про ретроспективний огляд різних аспектів психологічних знань про дітей і дорослих з різними психічними і фізичними порушеннями з давніх часів (Середньовіччя) й до часів Незалежності. Зокрема, за хронологією описується вивчення психологічних особливостей та навчання осіб з порушеннями інтелектуального розвитку, порушенням зору та слуху, опорно-рухового апарату, із затримкою психічного розвитку. Зазначаються дослідження психологічних питань трудового навчання та діяльності дітей і підлітків з різними порушеннями у розвитку.

Ключові слова. Діти з порушеннями розвитку, історія дефектології, спеціальна педагогіка, спеціальна психологія.

Abstract. The article reports on a retrospective review of various aspects of psychological knowledge about children and adults with various mental and physical disorders from ancient times (Middle Ages) to the time of Independence of Ukraine. In particular, the chronology refers to the organization of training and education, the study of psychological characteristics of persons with intellectual disabilities, visual and hearing impairments, deafblind, the study of psychological aspects of labor training and employment of persons with developmental disorders, musculoskeletal disorders, delayed mental development, with early childhood autism, about children and adolescents with emotional disorders.

Keywords. Children with disabilities, history of defectology, correctional pedagogy, special psychology, education of children with developmental disabilities.

Науковці й практики відмічають невинне зростання кількості дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Ці діти виховуються в спеціальних закладах дошкільної освіти, в спеціальних дошкільних групах при установах загального типу; навчаються в спеціальних школах різного типу, в спеціальних, інклюзивних та інтегрованих класах, на логопедичних пунктах при закладах загальної середньої освіти.

Для надання кваліфікованої корекційно-педагогічної допомоги, фахівцям, які працюють з дітьми різних категорій, важливо знати їх особливості та можливості в розвитку. Однак не всі аспекти психологічних знань про дітей і дорослих з різними психічними і фізичними порушеннями ще з давніх часів в однаковій мірі були достатньо досліджені.

Перші згадки психологічних особливостей людей з психічними та фізичними порушеннями зустрічаються в творах художньої та філософської літератури, а також в медичних трактатах давнини і Середньовіччя. Ці відомості переважно стосуються дітей з порушенням зору та слуху, мають описовий характер [1].

Розвиток медичних і філософських знань сприяв тому, щоб із наукової позиції підійти до розуміння процесу психічного розвитку дітей з порушеннями в розвитку. Лише в середині XIX століття з'являються перші результати вивчення осіб з порушеннями інтелектуального розвитку, пов'язані зі спробами медичної допомоги таким дітям [4; 5].

У 1839 р. французький психіатр Ж. Ескіроль опублікував двотомну працю про дітей із порушеннями інтелектуального розвитку, де серед медичних, гігієнічних та медико-соціальних проблем, значне місце займали психологічні питання. Автор «порушення інтелектуального розвитку» (тоді воно називалося «ідіотією») вперше визначив як стійкий стан, відмінний від психічних захворювань, що

виникає внаслідок порушення розвитку і обов'язково супроводжується інтелектуальною недостатністю та порушенням мовлення [3].

У рамках психіатрії почалась організація навчання дітей із порушеннями інтелектуального розвитку. Його засновники – французькі психіатри Ж. Ітар і Е. Сеген, які працювали в другій половині XIX ст. Вчені значну увагу приділяли вивченню психологічних особливостей дітей із порушеннями інтелектуального розвитку, а саме недостатності їхньої вольової сфери [1]. Цей напрям продовжили досліджувати зарубіжні та вітчизняні психологи (Е. Клаперед, М. Монтесорі та ін.), вивчаючи психологічний розвиток дітей не лише з інтелектуальними, а й з іншими порушеннями [3; 4].

Аналіз архівних джерел [1, 4, 5] вказує, що лікарями і педагогами описувалися окремі психологічні особливості дітей з порушенням зору та слуху, але ці відомості носили розрізнений характер.

Численні дослідження в галузі дефектології й спеціальної психології проводились Л. Виготським. Учений вивчав матеріал про особливості розвитку дітей з різними фізичними і психічними порушеннями, аналізуючи причини та фактори аномального розвитку [5]. У 30-40-х рр. XX ст. І. Соколянським та О. Ярмоленком розпочинаються дослідження психологічного вивчення сліпоглухих [1; 3].

З 1960-х рр. розгортається вивчення психологічних аспектів трудового навчання та трудової діяльності осіб з порушеннями в розвитку. І в цей же час з'являється ряд робіт, присвячених вивченню особистості дітей і підлітків із порушеннями слуху, зору, інтелекту, а також з порушенням опорно-рухового апарату (Р. Абрамович-Лехтман, М. Іпполітова, К. Семенова, І. Мамайчук, О. Мастюкова, М. Смуглін та ін.) [2; 3].

У 1950-60 рр. починає широко розгортатися психологічне дослідження дітей, які відчують стійкі труднощі в навчанні. В результаті досліджень, що проводилися в тісній взаємодії з медичним, психоневрологічним вивченням цієї групи дітей, виділяються діти з затримкою психічного розвитку [1, 4].

З кінця 70-х – початку 80-х рр. починаються психологічні вивчення дітей з раннім дитячим аутизмом, безпосередньо проблеми їхньої психологічної корекції (В. Лебединський, К. Лебединська, М. Ліблінг, О. Нікольська та ін.) [2].

З кінця 80-х рр. ХХ ст. з'явилася значна кількість робіт з проблем психологічної корекції дітей і підлітків з емоційними порушеннями (А. Захаров, В. Гарбузов, А. Співаковська та ін.), а також з питань сімейної психологічної корекції (Б. Ей-демільер, В. Юстицький та ін.) [3, 6].

На сучасному етапі, з врахуванням попереднього науково досвіду, продовжується накопичення психологічних знань про осіб з порушеннями зору, слуху, мовлення, опорно-рухового апарату, інтелектуального розвитку, емоційно-вольової сфери. Науковцями та практиками публікуються навчальні посібники, методичні та практичні вказівки з психології дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, сурдопсихології, тифлопсихології, психології дітей з затримкою психічного розвитку та про інші категорії порушень.

Список використаних джерел

1. Бондар В. І. Проблеми корекційного навчання у спеціальній педагогіці: нав. посіб. К.: Наш час, 2005. 176 с.
2. Гозова А. П., Кулагин Ю. А., Лубовский В. И., Петрова В. Г. Изучение психического развития аномальных детей. Дефектология. 1983. № 6. С. 12-16.
3. Логопсихология : навч. посіб. / С. Ю. Конопляста, Т. В. Сак. К. : Знання, 2010. 294 с.
4. Селиверстов В.И. История логопедии. Медико-педагогические основы : учебное пособие для вузов. Москва : Академический Проект, 2016. 384 с.
5. Специальная психология: учеб. пособие / В. И. Лубовский, Т. В. Розанова, Л. И. Солнцеваидр. М.: Изд. центр «Академия», 2005. 464 с.
6. Специальная психология: учебное пособие / Е. С. Слепович, А. М. Поляков, Т. И. Гаврилко. Минск, Вышэйшая школа, 2012. 511с.